

Vad krävs för att försäkringsersättning ska förfalla till betalning?*

MARCUS RADETZKI**

1. Introduktion

Enligt 7 kap 1 § andra stycket FAL¹ ska ersättning ur skadeförsäkring, med vissa undantag, betalas senast *en månad efter det att den ersättningsberättigade har anmält försäkringsfallet och lagt fram den utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten.*² I 16 kap 1 § andra stycket FAL stadgas på närmast motsvarande sätt att ersättning ur personförsäkring, med vissa undantag, ska betalas senast *en månad efter det att rätten till ersättning inträtt och sådan utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna ska fullgöras har lagts fram för försäkringsbolaget.*³

I båda bestämmelserna stadgas vidare att försäkringsgivaren ska betala ränta enligt 6 § Räntel⁴ om inte betalning sker i rätt tid. Till detta kommer att dröjsmål med utbetalning av försäkringsersättning enligt allmänna kontraktsrättsliga principer kan medföra att försäkringsgivaren ådrar sig skadeståndsskyldighet om någon ersättningsberättigad till följd av dröjsmålet lider skada utöver vad som täcks av dröjsmålsräntan. Tidigare synes härskande uppfattning ha varit att sådant skadeståndsansvar är baserat på culpa.⁵

* Uppsatsen har tidigare publicerats i Andersson, Håkan m.fl., Uppsatser om försäkringsrättsliga regler och principer, Jure, Stockholm, 2018, s. 209 ff.

** Professor i civilrätt vid Stockholms universitet.

¹ Försäkringsavtalslag (2005:104).

² Placeringen i 7 kap 1 § FAL ger vid handen att bestämmelsen tar sikte på skadeförsäkring för konsument. Enligt 8 kap 19 § FAL äger 7 kap 1 § emellertid tillämpning också vid skadeförsäkring för företag. Att 7 kap 1 § äger tillämpning också vid kollektiv skadeförsäkring följer av 17 kap 22 § och 18 kap 14 § FAL.

³ Att 16 kap 1 § äger tillämpning också vid kollektiv personförsäkring följer av 19 kap 26 § och 20 kap 15 § FAL.

⁴ Räntelag (1975:635).

⁵ Se Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 2 uppl, Stockholm, 2010, s 320.

Numera diskuteras emellertid huruvida försäkringsgivarens skadeståndsansvar i denna situation måhända är rent strikt.⁶

Frågan om vid vilken tidpunkt försäringersättning förfaller till betalning har således stor praktisk betydelse. De nyss nämnda i FAL angivna förfallotidpunkterna måste emellertid sägas vara allt annat än exakt angivna. Vid försäkringsbolagens praktiska skadehantering uppkommer därför inte sällan frågan om vad som egentligen krävs för att försäringersättning enligt dessa båda regler ska förfalla till betalning. I den följande framställningen görs denna frågeställning, som är av största vikt för såväl försäringsgivare som försäringstagare och andra ersättningsberättigade, till föremål för analys och diskussion.

2. Närmare om lagstiftningen och övrigt källmaterial

Reglerna om den här ifrågasatt förfallotidpunkten återfinns, i enlighet med vad som redan framgått, i 7 kap 1 § andra stycket och 16 kap 1 § andra stycket FAL. Dessa regler ska emellertid inte läsas isolerade utan mot bakgrund av de regler som återfinns i de båda stadgandenas första stycke och som har en mycket likartad, men inte helt identisk, utformning.

7 kap 1 § första stycket FAL har följande lydelse:

”Ett försäkringsbolag som har fått underrättelse om ett försäkringsfall skall utan uppskov vidta de åtgärder som behövs för att skadan skall kunna regleras. Skaderegleringen skall ske skyndsamt och med beaktande av den försäkrades och annan skadelidandes behöriga intressen.”

16 kap 1 § första stycket FAL har följande lydelse:

”Ett försäkringsbolag som har fått underrättelse om ett försäkringsfall skall utan uppskov vidta de åtgärder som behövs för att försäkringsfallet skall kunna regleras. Regleringen skall ske skyndsamt och med beaktande av den ersättningsberättigades behöriga intressen.”

⁶ Se Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 325 med hänvisning till NJA 1991 s 217. Se även Lindskog, Betalning, 2 uppl, Stockholm, 2018, s 578 ff. Jfr Lindell-Frantz, En avtalsrättslig analys grundad på skadeförsäkringsavtalet, Variationer på ett obligationsrättsligt tema, Vänbok till Adlercreutz, Lund, 1998, s 113 där utgångspunkten synes vara att försäringsgivaren bär ett rent strikt skadeståndsansvar i situationer av här aktuellt slag.

Mot denna bakgrund har regeln beträffande förfallotidpunkten och påföljden vid betalningsdröjsmål i 7 kap 1 § andra stycket FAL givits följande utformning:

”Försäkringsersättning som inte avser periodiska utbetalningar skall betalas senast en månad efter det att den ersättningsberättigade har anmält försäkringsfallet och lagt fram den utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten. Detta gäller dock inte när 9 kap. 9 § är tillämplig och inte heller i den mån rätten till ersättning är beroende av att egendom repareras eller återanskaffas, att en myndighet meddelar ett visst beslut eller att någon annan liknande händelse inträffar. Försäkringsbolaget skall betala ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635), om inte betalning sker i tid.”

Den snarlika, men inte identiska, regeln i 16 kap 1 § andra stycket FAL är utformad på följande sätt:

”Försäkringsersättning som inte avser periodiska utbetalningar skall betalas senast en månad efter det att rätten till ersättningen inträtt och sådan utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna skall fullgöras har lagts fram för försäkringsbolaget. Försäkringsbolaget skall betala ränta enligt 6 § räntelagen (1975:635), om inte betalning sker i tid.”

Till sammanhanget hör även de båda bestämmelsernas tredje stycke, som har följande identiska lydelse:

”Om den som gör anspråk på försäkringsersättning uppenbarligen har rätt till åtminstone ett visst belopp, skall detta genast betalas ut i avräkning på den slutliga ersättningen.”

Denna reglering är på intet sätt ny. I stort sett likalydande regler stadgades i 37–38 §§ KFL.⁷ I sin tur baserades sistnämnda regler på de likartade (men inte helt identiska) bestämmelserna i 22 och 24 §§ GFAL.⁸ Detta motiverar att den följande analysen beträffande den närmare innebörden av 7 kap 1 § och 16 kap 1 § FAL baseras på källmaterial beträffande såväl dessa båda regler som de tidigare gällande reglerna i KFL och GFAL.

Icke desto mindre måste källmaterialet sägas vara tämligen begränsat. I förarbetena till de olika lagarna behandlas den här aktuella frågeställningen

⁷ Konsumentförsäkringslag (1980:38) (upphävd).

⁸ Lag (1927:77) om försäkringsavtal (upphävd).

inte annat än översiktligt. Detsamma måste sägas i fråga om doktrinen. Någon praxis från Högsta domstolen finns inte att tillgå.

3. Vad innebär försäkringsgivarens *skaderegleringsplikt* enligt 7 kap 1 § första stycket och 16 kap 1 § första stycket FAL?

Enligt 7 kap 1 § första stycket och 16 kap 1 § första stycket FAL har försäkringsgivaren en plikt att reglera inträffade försäkringsfall. I enlighet med vad som framgått i avsnitt 2 är dessa båda bestämmelser inte identiskt utformade. Av allt att döma har förekommande avvikelser emellertid inte någon substantiell betydelse för de krav som enligt respektive bestämmelse kan ställas på försäkringsgivaren.⁹ Snarare torde dessa avvikelser kunna förklaras av att ett försäkringsfall vid skadeförsäkring (7 kap 1 §) men inte vid personförsäkring (16 kap 1 §) med nödvändighet innefattar en *skada* och att det vid skadeförsäkring (7 kap 1 §) men inte vid personförsäkring (16 kap 1 §) således med nödvändighet är fråga om *skadereglering* från försäkringsbolagets sida samt att den ersättningsberättigade vid skadeförsäkring (7 kap 1 §) men inte vid personförsäkring (16 kap 1 §) knappast kan utgöras av annan än en *försäkrad eller annan skadelidande*.

Trots att det, i enlighet med vad som nyss framgått, från ett språkligt perspektiv således är något oegentligt ges i det följande den plikt som enligt dessa båda bestämmelser tillkommer försäkringsgivaren den gemensamma benämningen *försäkringsgivarens skaderegleringsplikt*.

Enligt såväl 7 kap 1 § första stycket som 16 kap 1 § första stycket FAL aktiveras skaderegleringsplikten så snart försäkringsgivaren fått en underrättelse om en händelse som påstås utgöra försäkringsfall. Underrättelsen kan komma från den som påstår sig äga rätt till ersättning men också från annan, exempelvis en anhörig till den nyssnämnde eller polisen.¹⁰ Av kravet på att försäkringsgivaren fått en *underrättelse* följer emellertid att det inte är tillräckligt att försäkringsgivaren tagit del av uppgifter i media om att viss hän-

⁹ Se prop 2003/04:150 s 567 f där det inledningsvis anges att 16 kap 1 § har ”en motsvarighet” i 7 kap 1 § varefter skaderegleringsplikten i 16 kap 1 § första stycket lämnas utan några som helst kommentarer. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 512 där det konstateras att 16 kap 1 § första stycket ”stämmer helt med” 7 kap 1 § första stycket.

¹⁰ Se prop 2003/04:150 s 444. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 322.

delse som utgör försäkringsfall inträffat.¹¹ Däremot är det inte nödvändigt att något ersättningsanspråk preciseras i underrättelsen.¹²

Skaderegleringsplikten innebär att försäkringsgivaren utan uppskov måste påbörja en utredning beträffande den inträffade händelsen och slutföra denna så snabbt som omständigheterna tillåter, så att eventuell ersättning kan betalas så snart som möjligt. Härvid ska försäkringsgivaren verka för att den försäkrade och andra ersättningsberättigade får den ersättning de har rätt till. Försäkringsgivaren kan alltså inte överlåta åt den som begär ersättning att själv utreda saken.¹³

Inte sällan är det den potentiellt ersättningsberättigade som har bevisbördan i fråga om visst förhållande, exempelvis att försäkringsfall inträffat. Typiskt sett innebär detta att den potentiellt ersättningsberättigade har en skyldighet att i detta hänseende bidra till utredningen.¹⁴ I sådana fall medför skaderegleringsplikten emellertid en skyldighet för försäkringsgivaren att klargöra för den potentiellt ersättningsberättigade vilket underlag som erfordras för att reglering ska kunna ske.¹⁵

Slutligen ska i detta sammanhang nämnas att skaderegleringsplikten självfallet inte innebär mer än att den potentiellt ersättningsberättigades *behöriga* intressen ska beaktas. Denna begränsning återspeglar gängse krav på att försäkringstagare i ett och samma kollektiv ska behandlas lika, något som i sin tur följer av att ett försäkringsföretags rörelse i dess helhet enligt 4 kap 3 § FRL¹⁶ ska drivas i enlighet med god försäkringsstandard.¹⁷ Skaderegleringsplikten innebär således inte att försäkringsgivaren har någon skyldighet att visa särskild generositet och att inom ramen härför, på försäkringskollektivets bekostnad, infria ogrundade krav.¹⁸ Inte heller innebär skaderegle-

¹¹ Se prop 2003/04:150 s 444. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 322.

¹² Se prop 2003/04:150 s 444.

¹³ Se prop 2003/04:150 s 444. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 322.

¹⁴ Dock inte nödvändigtvis med all utredning som i detta hänseende är behövlig. Härom se vidare avsnitt 4.2.2.3.

¹⁵ Se prop 2003/04:150 s 444. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 322.

¹⁶ Försäkringsrörelselag (2010:2043).

¹⁷ I fråga om detta krav, se prop 1998/99:87 s 391 f, vartill specialmotiveringen till 3 kap 4 § FRL (prop 2009/10:246 s 444) hänvisar.

¹⁸ Se prop 2003/04:150 s 444. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 322 f med tillägget att något hinder emot att försäkringsgivare i tveksamma fall

ringsplikten någon begränsning av försäkringsgivarens allmänna skyldighet att motverka försäkringsbedrägerier och andra ohederliga förfaranden, som kan medföra att lojala försäkringstagare får betala höjda premier.¹⁹

4. *När börjar månadsfristen enligt 7 kap 1 § andra stycket och 16 kap 1 § andra stycket FAL att löpa?*

4.1 Kort om huvudreglerna och föreskrivna undantagsfall

Enligt 7 kap 1 § andra stycket FAL förfaller försäkringsersättning som huvudregel till betalning en månad efter det att den ersättningsberättigade (a) anmält försäkringsfallet och (b) lagt fram den utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten. Enligt den snarlika men inte identiska huvudregeln i 16 kap 1 § andra stycket FAL räknas månadsfristen från det att (a) rätten till ersättning inträtt och (b) sådan utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna ska fullgöras har lagts fram för försäkringsbolaget.

I ett antal särskilt angivna undantagsfall äger dessa huvudregler emellertid inte tillämpning. I flertalet av dessa fall förfaller försäkringsersättningen, eller del därav, av allt att döma inte till betalning förrän ytterligare någon förutsättning är uppfylld. I fråga om försäkringsersättning som avser *periodiska utbetalningar*, exempelvis livränta som per definition ska betalas förlöpande, fordras av allt att döma, utöver vad som föreskrivs i huvudreglerna i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL, att den betalningstidpunkt som gäller för respektive utbetalning har passerats. För det fall att *försäkringsgivaren enligt 9 kap 9 § FAL äger rätt att hålla inne en del av försäkringsersättningen* på grund av att försäkringsbeloppet vid ansvarsförsäkring inte räcker till eller kan befaras bli otillräckligt fordras av allt att döma, utöver vad som föreskrivs i huvudregeln i 7 kap 1 § andra stycket FAL, att det står klart att respit med utbetalning enligt sagda bestämmelse inte längre föreligger. Och i den mån *rätten till ersättning är beroende av att egendom repareras eller återanskaffas, att en myndighet meddelar ett visst beslut* (exempelvis byggnadslov avseende återuppförande av totalskadad byggnad) eller att *någon annan liknande händelse inträffar* fordras av allt att döma,

väljer att tolka rättsläget till den potentiellt ersättningsberättigades fördel i syfte att undvika kostsamma processer dock inte föreligger.

¹⁹ Se prop 2003/04:150 s 444. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 322 f.

utöver vad som föreskrivs i huvudregeln i 7 kap 1 § andra stycket FAL, att sagda händelse inträffat.²⁰

Till det nu sagda kommer de regler som återfinns i 7 kap 1 § tredje stycket och 16 kap 1 § tredje stycket FAL och som innebär att om den som gör anspråk på försäkringsersättning uppenbarligen har rätt till åtminstone visst belopp så ska detta genast betalas ut i avräkning på den slutliga ersättningen. Dessa bestämmelser brukar sägas ge uttryck för en rätt till förskottsbetalning avseende vissa delbelopp²¹ som alltså förfaller till betalning så snart det är *uppenbart* att den försäkrade eller annan ersättningsberättigad äger rätt härtill. Höga krav torde emellertid ställas för att uppenbarhetsrequisitet ska anses vara uppfyllt.²²

4.2 Närmare om huvudreglerna i 7 kap 1 § andra stycket och 16 kap 1 § andra stycket FAL

4.2.1 Vad innebär det grundläggande kravet på att den ersättningsberättigade *anmält försäkringsfallet* respektive att *rätten till ersättningen inträtt*?

En grundläggande förutsättning för att försäkringsersättning ska förfalla till betalning enligt 7 kap 1 § andra stycket FAL är, i enlighet med vad som redan framgått, att *den ersättningsberättigade anmält försäkringsfallet*. En anmälan om försäkringsfall utgör ett meddelande till försäkringsgivaren om att en händelse som utgör försäkringsfall har inträffat.²³ Enligt 7 kap 1 § andra stycket FAL krävs det att en sådan anmälan gjorts av *den ersättningsberättigade* för att den stadgade betalningsfristen om en månad ska börja löpa. Samtidigt innebär emellertid 7 kap 1 § första stycket FAL, i enlighet med vad som framgått i avsnitt 3, att försäkringsgivarens skaderegleringsplikt aktiveras så snart försäkringsgivaren fått en underrättelse om försäkringsfall från den ersättningsberättigade eller någon annan, exempelvis någon anhörig till den ersättningsberättigade eller polisen.²⁴ På motsvarande sätt innebär 7 kap 2 § FAL att nedsättning av försäkringsersättning på grund av att den ersätt-

²⁰ Jfr prop 2003/04:150 s 445 samt Bengtsson, Försäkringsavtalslagen, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 324.

²¹ Se prop 2003/04:150 s 445. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 324.

²² Jfr Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 325.

²³ Se Hellner, Försäkringsrätt, 2 uppl, Stockholm, 1965, s 191.

²⁴ Se prop 2003/04:150 s 444. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 321 f.

ningsberättigade försummat att anmäla försäkringsfall endast kan ske under förutsättning att försummelsen medfört skada för försäkringsgivaren, vilket innebär att nedsättning inte torde kunna ske om anmälan i stället gjorts av någon annan än den försäkrade.²⁵ Mot denna bakgrund får det anses plausibelt att det också vid tillämpning av 7 kap 1 § andra stycket FAL, trots lagtextens utformning, kan anses tillräckligt att försäkringsgivaren erhållit en anmälan om det ifrågasvarande försäkringsfallet från den ersättningsberättigade eller någon annan.

Det i 16 kap 1 § andra stycket FAL uppställda kravet på att *rätten till ersättningen inträtt* innebär naturligtvis ett grundläggande krav på att försäkringsfall, exempelvis ett olycksfall, inträffat. Vid personförsäkring är det emellertid vanligt förekommande att rätten till viss ersättning inträder först sedan ytterligare tid passerat. Ett exempel kan vara att villkoren för en olycksfallsförsäkring, med sikte på invaliditetsersättning föreskriver att invaliditeten ska fastställas först när minst ett år förflutit efter olycksfallet. Givetvis kan det inte komma på fråga att sådan invaliditetsersättning förfaller till betalning innan rätten till ersättning enligt sådana bestämmelser inträtt.²⁶

Att något explicit krav på att försäkringsfallet anmälts till försäkringsgivaren inte uppställs i 16 kap 1 § andra stycket FAL torde kunna förklaras med att villkoren för de allra flesta personförsäkringar uppställer ett sådant krav för att rätt till ersättning alls ska föreligga. Och även för det fall att något sådant krav inte uttalas explicit i försäkringsvillkoren är försäkringsgivaren, enligt förarbetena till FAL, knappast skyldig att betala ersättning med mindre än att denne haft åtminstone någon kontakt med den ersättningsberättigade eller annan i dennes ställe beträffande försäkringsfallet.²⁷ Vad som närmare bestämt krävs i detta hänseende är emellertid i hög grad oklart.

4.2.2 Vad innebär kravet på *utredning som skäligen kan begäras*?

4.2.2.1 Allmänt om utredningskravet

Ytterligare ett krav för att månadsfristen i 7 kap 1 § andra stycket FAL ska börja löpa är, i enlighet med vad som redan framgått, att *den ersättningsberättigade* lagt fram den utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten. Lika lite som i fråga om anmälan av försäkrings-

²⁵ Se prop 2003/04:150 s 446.

²⁶ Se prop 2003/04:150 s 567.

²⁷ Se prop 2003/04:150 s 568.

fall²⁸ torde det emellertid, trots lagtextens utformning, kunna krävas att den ifrågavarande utredningen lagts fram av den ersättningsberättigade personen. Av allt att döma får det i stället anses vara tillräckligt att utredning av angivet slag lämnats till försäkringsgivaren av den ersättningsberättigade eller någon annan.

Enligt 16 kap 1 § andra stycket FAL uppställs inte något motsvarande krav på att den erforderliga utredningen lagts fram av den ersättningsberättigade. Även detta ger naturligtvis ett visst stöd för att det i 7 kap 1 § andra stycket FAL uppställda kravet på att utredningen lagts fram av den ersättningsberättigade inte ska tolkas bokstavligt.

I realiteten torde det emellertid vara ovanligt att utredning av här ifrågavarande slag lämnas av någon annan än den ersättningsberättigade. För att försäkringsersättning ska förfalla till betalning krävs således i de allra flesta fall att den erforderliga utredningen lämnas till försäkringsgivaren av just denne. Av sådana skäl diskuteras innebörden av det i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL uppställda kravet på utredning som skäligen kan begäras med utgångspunkten att utredningsskyldigheten ankommer på den ersättningsberättigade, låt vara att det, i enlighet med vad som nyss framgått, vid såväl skadeförsäkring som personförsäkring, är tillfyllest att erforderlig utredning lämnas av någon annan.

För att försäkringsersättning ska förfalla till betalning krävs enligt såväl 7 kap 1 § andra stycket som 16 kap 1 § andra stycket FAL att den framlagda utredningen motsvarar *vad som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten*. Enligt 16 kap 1 § andra stycket FAL (men inte 7 kap 1 § andra stycket FAL) krävs härutöver att utredningen motsvarar vad som skäligen kan begäras i fråga om *mot vem betalningsskyldigheten ska fullgöras*.

Att sistnämnda tillägg återfinns i 16 kap 1 § andra stycket FAL är inte överraskande. Vid personförsäkring kan i princip vem som helst äga rätt till ersättningen med följd att frågan om mot vem betalningsskyldigheten ska fullgöras kan vara besvärlig och föranleda ett omfattande utredningsbehov.²⁹ Vid skadeförsäkring är förhållandena mindre komplicerade. Ersättning kan i princip inte tillfalla annan än en skadelidande vilket medför att frågan om mot vem betalningsskyldigheten ska fullgöras typiskt sett inte kräver någon särskild utredning, utöver den som krävs för fastställande av försäkringsgivarens betalningsskyldighet som sådan. Att det här ifrågavarande tillägget i

²⁸ Här om se avsnitt 4.2.1.

²⁹ Se prop 2003/03:150 s 568. Se även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 513.

16 kap 1 § andra stycket FAL inte återfinns i också 7 kap 1 § andra stycket FAL får mot denna bakgrund anses naturligt.

Det i såväl 7 kap 1 § andra stycket som 16 kap 1 § andra stycket FAL uppställda kravet på utredning som motsvarar vad som i nu nämnda hänseenden *skäligen kan begäras* måste vidare sägas vara allt annat än preciserat. Till detta kommer, överraskande nog, att de anvisningar beträffande tillämpningen som lämnas i bestämmelsens förarbeten är minst sagt knapphändiga.

Det kan emellertid konstateras att den erforderliga utredningen syftar till att göra det möjligt för försäkringsgivaren att fastställa sin betalningsskyldighet och mot vem denna ska fullgöras. För att kunna göra detta krävs information beträffande försäkringsfallet och till vem eventuell ersättning ska betalas. Fråga uppkommer vilken information som det är skäligen att begära att den ersättningsberättigade lämnar till försäkringsgivaren och vilken information som försäkringsgivaren får lov att inhämta själv.

4.2.2.2 Utredningen behöver endast innehålla uppgifter beträffande förhållanden för vilka den ersättningsberättigade har *bevisbördan*

En rimlig utgångspunkt när denna fråga ska besvaras utgörs av att utredning inte skäligen bör kunna krävas beträffande andra förhållanden än sådana för vilka den ersättningsberättigade har bevisbördan. I förevarande sammanhang är det därför av största intresse att den som begär försäkringsersättning brukar anses ha bevisbördan beträffande förekomsten av försäkringsfall, omständigheter som ger vid handen att detta medför att rätt till ersättning tillkommer denne samt, i förekommande fall, omfattningen av inträffad skada, medan försäkringsgivaren brukar anses ha bevisbördan för omständigheter som enligt gällande försäkringsvillkor eller FAL medför att rätt till ersättning helt saknas eller att ersättning som försäkringsgivaren är skyldig att utge ska reduceras.³⁰

Det nu sagda medför att kravet på utredning i 7 kap 1 § andra stycket och 16 kap 1 § andra stycket FAL endast omfattar omständigheter som ger stöd för att försäkringsfall inträffat, att rätt till ersättning faktiskt tillkommer den som framställt krav samt, i förekommande fall, för den åberopade ska-

³⁰ Se Bengtsson, Försäkringsrätt. Några huvudlinjer, 9 uppl, Stockholm, 2015, s 45. Från rättspraxis kan hänvisning göras till NJA 1984 s 501 I och II, NJA 1986 s 3, NJA 1986 s 358, NJA 1986 s 470, NJA 1990 s 93 samt NJA 1992 s 113. I fråga om dessa avgöranden, se Radetzki, Svensk rättspraxis: Försäkringsrätt 1981–2015, SvJT 2016, s 776 ff. En allmän hänvisning kan även göras till Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl, Stockholm, 2015, s 78 ff.

dans omfattning. Däremot har den ersättningsberättigade ingen skyldighet att lägga fram utredning beträffande huruvida omständigheterna är sådana att något undantag från försäkringsskyddet eller någon annan regel som begränsar försäkringsgivarens betalningsskyldighet äger tillämpning. Om försäkringsgivaren, efter att erforderlig utredning lämnats, önskar göra en närmare undersökning, exempelvis beträffande huruvida upplysningsplikten åsidosatts i samband med att försäkringsavtalet ingicks eller huruvida den försäkrade framkallat försäkringsfallet med uppsåt eller grov vårdslöshet, och av sådana skäl inte betalar inom den stipulerade månadsfristen, föreligger således betalningsdröjsmål med åtföljande skyldighet att utge dröjsmålsränta och eventuellt också skadestånd till den ersättningsberättigade. Och detta gäller även för det fall att försäkringsgivaren haft goda skäl att på angivet sätt nagelfara det ifrågakvarande kravet på ersättning.³¹

4.2.2.3 Den ersättningsberättigade är enbart skyldig att lämna uppgifter vartill denne har *exklusiv tillgång* eller som denne *annars är närmast att tillhandahålla* och som är *nödvändiga för att bedöma ersättningskyldigheten*

För att den i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL stipulerade månadsfristen ska börja löpa är det således tillräckligt att den ersättningsberättigade bidrar med utredning beträffande omständigheter som ger stöd för att försäkringsfall inträffat, att rätt till ersättning faktiskt tillkommer denne samt, i förekommande fall, för den åberopade skadans omfattning. Mot bakgrund av att försäkringsgivaren, i enlighet med vad som framgått i avsnitt 3, enligt 7 kap 1 § första stycket respektive 16 kap 1 § första stycket FAL har en skaderegleringsplikt som också den innebär en skyldighet att utreda det anmälda försäkringsfallet kan det emellertid inte gärna vara så att den försäkrade har att självständigt prestera en fullständig utredning ens i detta begränsade avseende. Snarare kan det konstateras att parterna har ett gemensamt utredningsansvar. Frågan blir därför ånyo vilka uppgifter som måste läggas fram av den ersättningsberättigade och vilka uppgifter försäkringsgivaren måste inhämta själv.

Denna fråga är inte föremål för närmare behandling i förarbetena till vare sig 7 kap 1 § eller 16 kap 1 § FAL. I förarbetena till den i det närmaste

³¹ Se prop 2003/04:150 s 445. Hänvisning kan även göras till SOU 1989:88 s 354 samt till det något mera utvecklade resonemanget i SOU 1986:56 s 670. Från nämndpraxis kan jämförande hänvisningar göras till ARN – Dnr 1999-2018 (RFS B:1 1999:44) samt PFN – Dnr 83-2006.

likalydande bestämmelsen i 38 § KFL återfinns emellertid en hänvisning till den bestämmelse som numera återfinns i 4 § tredje stycket RänTeL, vilken i likhet med 7 kap 1 § andra stycket och 16 kap 1 § andra stycket FAL (och även 38 § KFL) anger att dröjsmålsränta ska betalas från den dag ”som infaller trettio dagar efter det att borgenären har framställt krav på ersättning och lagt fram utredning som med hänsyn till omständigheterna skäligen kan begäras av honom”. I förarbetena till denna bestämmelse bekräftas att den ersättningsberättigade inte kan anses vara skyldig att prestera en sådan fullständig utredning som krävs för bifall vid domstolsprövning.³² I fråga om det krav som ändå kan ställas på den ersättningsberättigade återfinns dessutom följande uttalande:

”I den mån den mot vilken kravet riktar sig inte kan ta ställning utan kännedom om omständigheter som är uteslutande tillgängliga för den skadelidande, får det antas att denne inte har fullgjort vad som ankommer på honom förrän han har lagt fram uppgifter om dessa omständigheter. Det kan inte heller anses att den som kräver ersättning alltid har fullgjort sin skyldighet, om han exempelvis har fyllt i ett formulär som översänts av ett försäkringsbolag, utan ibland kan mera omfattande aktivitet krävas.”³³

Inledningsvis ger det citerade uttalandet uttryck för det närmast självklara förhållandet att den ersättningsberättigade inte är skyldig att lämna andra uppgifter till försäkringsgivaren än sådana som är *nödvändiga för att den senare ska kunna ta ställning till sin betalningsskyldighet*. Härav får bland mycket annat anses följa att den ersättningsberättigade inte har någon skyldighet att precisera det belopp som denne önskar erhålla.³⁴ Denna stundtals besvärliga uppgift ankommer det således ytterst på försäkringsgivaren att utföra på grundval av den utredning som den ersättningsberättigade är skyldig att prestera, tillsammans med de uppgifter som försäkringsgivaren själv har att inhämta enligt skaderegleringsplikten i 7 kap 1 § första stycket respektive 16 kap 1 § första stycket FAL.

³² Se prop 1975:102 s 125.

³³ Se prop 1975:102 s 125 f. Att det citerade uttalandet äger relevans i här aktuellt sammanhang står utom allt tvivel. Se prop 1979/80:9 s 163 samt Nilsson & Strömbäck, Konsumentförsäkringslagen, Stockholm, 1984, s 173.

³⁴ Se prop 1975:102 s 125. Även Nilsson & Strömbäck, Konsumentförsäkringslagen, Stockholm, 1984, s 173. I motsatt riktning pekar däremot ett uttalande i förarbetena till GFAL, se NJA II 1927 s 390, vilket, med bortseende från här angivna modernare källmaterial, synes ha givits ett avgörande inflytande i hovrättsavgörandet RFS A 2003:24.

Enligt det citerade uttalandet är den ersättningsberättigade inte heller skyldig att lägga fram annat än uppgifter som denne har exklusiv tillgång till. Sådana uppgifter torde typiskt sett gälla olika omständigheter som är knutna till den ersättningsberättigade. Ett exempel utgörs av uppgifter beträffande dennes hälsotillstånd. Ett annat av uppgifter beträffande ålder och skick på skadad egendom. Ett tredje av sådana uppgifter om den ersättningsberättigades ekonomiska förhållanden som erfordras för att fastställa sådant täckningsbidragsbortfall som läggs till grund för ersättning ur avbrottsförsäkring. Uppgifter som försäkringsgivaren själv kan få tillgång till, såsom exempelvis uppgifter beträffande marknadsvärdet på en skadad bil av vanligt förekommande slag, behöver den ersättningsberättigade däremot inte lämna. Sådana uppgifter får försäkringsgivaren inhämta på egen hand.

Citatets andra mening ger ett tydligt stöd för att enbart det förhållandet att den ersättningsberättigade lämnat erforderliga uppgifter till försäkringsgivaren inte nödvändigtvis medför att denne kan anses ha lagt fram den utredning som skäligen kan begäras för att betalningsskyldigheten ska kunna fastställas. Inte sällan torde nämligen dokumentation som styrker riktigheten av lämnade uppgifter vara erforderlig. Exempel på sådan dokumentation utgörs av läkarintyg, kvitton som styrker innehav och ålder på skadad egendom samt bokföringsmaterial som bidrar till att styrka förekomsten och omfattningen av täckningsbidragsbortfall.

På det hela taget framstår det citerade uttalandet som väl avvägt. I vart fall gäller detta under förutsättning att uttalandet om att den ersättningsberättigades utredningsskyldighet inskränker sig till att avse ”omständigheter som är uteslutande tillgängliga” för denne inte tolkas alltför strikt. Att försäkringsgivaren haft tillfälle att på egen hand inhämta en viss uppgift kan inte rimligen helt utesluta möjligheten att uppgiften omfattas av den ersättningsberättigades utredningsskyldighet.

Ett visst stöd härför ges av hovrättsavgörandet RFS A 1991:1 där domstolen ansåg att en uppgift beträffande en skadad bils totala körsträcka vid skadetillfället omfattades av den ersättningsberättigades utredningsskyldighet trots att det i och för sig varit möjligt för försäkringsgivaren att inhämta uppgift härom från viss tredje part. Som skäl angavs dels att den ersättningsberättigade i sin egenskap av ägare till bilen var närmast till att svara för att försäkringsbolaget försågs med denna uppgift, dels att det förekommit uppgifter om att den ifrågavarande bilens mätarställning inte motsvarade dess verkliga körsträcka med följd att försäkringsgivaren, för det fall att denne

på egen hand inhämtat uppgift härom, inte fullt ut kunnat förlita sig på att uppgiften var korrekt.³⁵

Sammantaget skulle den ersättningsberättigades utredningsskyldighet i nu aktuellt hänseende kunna sägas vara begränsad till att avse *uppgifter som den denne har exklusiv tillgång till eller annars är närmast att tillhandahålla.*

4.2.2.4 I vilken utsträckning medför *försäkringsgivarens passivitet* att den ersättningsberättigade måste anses ha lagt fram den utredning som skäligen kan begäras?

För att månadsfristen i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL ska börja löpa krävs således att den ersättningsberättigade lagt fram utredning beträffande omständigheter för vilka denne har bevisbördan. Den ersättningsberättigades utredningsskyldighet är dock begränsad till att avse uppgifter som denne har exklusiv tillgång till eller annars är närmast att tillhandahålla och som är nödvändiga för att försäkringsgivaren ska kunna bedöma sin ersättningskyldighet. Till detta kommer emellertid att försäkringsgivaren, i enlighet med vad som framgått i avsnitt 3, enligt 7 kap 1 § första stycket och 16 kap 1 § första stycket FAL är skyldig att tala om för den ersättningsberättigade vilket underlag som erfordras för att reglering ska kunna ske.³⁶ Det åvilar således inte den ersättningsberättigade att på eget initiativ lägga fram någon som helst utredning. Tvärt om är det tillräckligt att den ersättningsberättigade *på begäran från försäkringsgivaren* lägger fram sådan utredning som omfattas av hans utredningsskyldighet.³⁷

Om försäkringsgivaren, efter att ha erhållit en anmälan om försäkringsfall från den ersättningsberättigade, inte inom rimlig tid begär några ytterligare uppgifter från denne, ligger det mot den nu angivna bakgrunden nära till hands att konstatera att den ersättningsberättigade måste anses ha gjort vad som kan krävas enligt 7 kap 1 § andra stycket och 16 kap 1 § andra stycket FAL och att den där stadgade månadsfristen således börjar löpa. Det samma måste anses gälla för det fall att försäkringsgivaren begärt uppgifter från den ersättningsberättigade men inte fått svar och därvid underlåter att

³⁵ Jfr Hellner, Försäkringsrätt, 2 uppl, 1965, s 194 där det uttalas att utformningen av 22 § GFAL och förarbetena till denna regel närmast tyder på ”att det åvilar försäkringshavaren att utföra och bekosta den utredning som han kan göra själv med eget folk, medan försäkringsgivaren har att bekosta en eventuellt nödvändig, mera vidlyftig utredning av en utomstående expert.” Jfr även Tuveson, Advokaten, Nr 6, 2003.

³⁶ Se prop 2003/04:150 s 444.

³⁷ Se prop 1975:103 s 126.

sända en påminnelse. För det fall att den ersättningsberättigade hörsammat försäkringsgivarens anmaning genom att lämna utredning som emellertid är ofullständig eller oklar torde det på motsvarande sätt åligga försäkringsgivaren att inom rimlig tid begära kompletterande uppgifter samt att vid behov sända en påminnelse till den ersättningsberättigade. Sker inte detta så börjar månadsfristen i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL av allt att döma att löpa. Vid underlåtenhet från den ersättningsberättigades sida att hörsamma försäkringsgivarens anmaningar torde emellertid knappast mer än *en* påminnelse kunna krävas. Har försäkringsgivaren avsänt en påminnelse men trots detta inte erhållit något svar torde den här ifrågasvarande månadsfristen således inte börja löpa, något som utan svårighet kan motiveras med att tidsutdräkten måste sägas vara orsakad av icke försvarbar passivitet på den ersättningsberättigades sida.

Ett genomgående drag i nu nämnda situationer är således att månadsfristen i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL börjar löpa om inte försäkringsgivaren begär uppgifter inom rimlig tid. Mot bakgrund av att försäkringsgivaren enligt 7 kap 1 § första stycket respektive 16 kap 1 § första stycket FAL har en skyldighet att "utan uppskov" vidta de åtgärder som behövs för att reglering ska kunna ske och att regleringen enligt samma stadganden således ska ske "skyndsamt" torde den tidsram inom vilken försäkringsgivaren är skyldig att agera vara tämligen snävt tillskuren. I vart fall gäller detta i fråga om anmaningar till den ersättningsberättigade att tillhandahålla utredning. När det är fråga om påminnelser finns det emellertid knappast skäl att upprätthålla kravet på skyndsamhet med riktigt samma stränghet.

En speciell situation föreligger för det fall att den ersättningsberättigade ger in utredning som är av sådant slag att försäkringsgivaren endast med svårighet kan tillgodogöra sig denna. I denna situation ställs frågan om vad som skäligen kan begäras av den ersättningsberättigade på sin spets. Frågan kan också sägas gälla i vilken utsträckning försäkringsgivaren är skyldig att genom egen bearbetning av det ingivna materialet, exempelvis genom strukturering av osorterade uppgifter, bidra till att den ersättningsberättigades uppgifter kan läggas till grund för utbetalning av försäkringsersättning.

Utgångspunkten bör naturligtvis vara att den ersättningsberättigade ska lämna utredning som försäkringsgivaren utan en omfattande arbetsinsats kan tillgodogöra sig. Samtidigt står det klart att försäkringsgivaren, i enlighet med vad som redan framgått, har en skyldighet att inom rimlig tid ställa kompletterande frågor och att därigenom klargöra för den ersättningsberät-

tigade vad som erfordras från dennes sida. Till detta kommer att kraven på den ersättningsberättigade inte bör vara så höga att denne saknar möjlighet att leva upp till dessa. I vissa fall kan en ostrukturerad och därigenom svårtillgänglig utredning sålunda vara tillfyllest. Detta gäller inte minst för det fall att den ersättningsberättigade utgörs av en konsument. Och detta gäller alltså trots att försäkringsgivaren då kan behöva bearbeta det erhållna materialet för att reglering ska kunna ske. I sådana situationer kan den i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL stipulerade månadsfristen emellertid under inga förhållanden börja löpa med mindre än att försäkringsgivaren erhållit rimlig tid för att genomföra den nödvändiga bearbetningen av det erhållna materialet.

Om den ersättningsberättigade utgörs av en näringsidkare torde högre krav på utredningens kvalitet av allt att döma kunna ställas med följd att utrymmet för att godta utredning som i nu ifrågakvarande hänseende är bristfällig torde vara klart begränsat. Om inlämnad utredning inte kan godtas åligger det emellertid försäkringsgivaren att ge den ersättningsberättigade tydliga instruktioner i fråga om vad som krävs för att den ifrågakvarande utredningen ska kunna godtas. Sker inte detta inom rimlig tid börjar månadsfristen i 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL av allt att döma att löpa.

5. Sammanfattande slutsatser

Enligt 7 kap 1 § andra stycket FAL ska ersättning ur skadeförsäkring, med vissa undantag, betalas senast *en månad efter det att den ersättningsberättigade har anmält försäkringsfallet och lagt fram den utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten*. Enligt 16 kap 1 § andra stycket FAL ska ersättning ur personförsäkring betalas senast *en månad efter det att rätten till ersättningen inträtt och sådan utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna ska fullgöras har lagts fram för försäkringsbolaget*. Den här genomförda analysen har tagit sikte på frågan om vad som egentligen krävs för att den i dessa båda bestämmelser stipulerade månadsfristen ska börja löpa.

Trots att de båda bestämmelserna inte är identiskt utformade synes de ha i princip samma innebörd. Enligt såväl 7 kap 1 § andra stycket som 16 kap 1 § andra stycket FAL börjar månadsfristen således löpa under förutsättning att (a) den ersättningsberättigade eller annan lämnat en underrättelse till försäkringsgivaren om att försäkringsfall inträffat. Härutöver krävs (b) att

eventuellt förekommande ytterligare förutsättningar för att rätt till ersättning ska föreligga är uppfyllda. Vidare krävs (c) att den ersättningsberättigade eller annan till försäkringsgivaren lagt fram sådan utredning som skäligen kan begäras för att fastställa betalningsskyldigheten och mot vem denna ska fullgöras.

Den närmare innebörden av vad som *skäligen kan begäras* är naturligtvis svår att fastställa med exakthet. Av allt att döma är det emellertid tillräckligt att den ersättningsberättigade lägger fram utredning beträffande omständigheter för vilka denne har *bevisbördan*. Vidare är den ersättningsberättigades utredningsskyldighet av allt att döma begränsad till att avse uppgifter var-till denne har *exklusiv tillgång* eller som denne annars kan anses *närmast att tillhandahålla* och som är *nödvändiga för att försäkringsgivaren ska kunna bedöma sin ersättningskyldighet*.

Om förutsättningarna under (a) och (b) är uppfyllda krävs emellertid inte att den ersättningsberättigade lägger fram någon som helst utredning med mindre än att försäkringsgivaren framställer en *begäran* härom. Sker inte detta tämligen skyndsamt måste den ersättningsberättigade anses ha gjort vad som krävs enligt 7 kap 1 § andra stycket respektive 16 kap 1 § andra stycket FAL med följd att den i dessa båda bestämmelser stipulerade månadsfristen börjar löpa. Detsamma gäller för det fall att försäkringsgivaren visserligen framställt en begäran om utredning men, för det fall att fullständig utredning ändå inte lämnats, underlåtit att inom rimlig tid sända en påminnelse alternativt en begäran om kompletterande uppgifter till den ersättningsberättigade.

